УДК 336.71:332.14
DOI: https://doi.org/10.32782/2415-3583/42.29

Хом'як М.С.
кандидат економічних наук,
докторант кафедри публічних фінансів
Державний податковий університет
ORCID: https://orcid.org/0009-0002-6161-3807

ПРОСТОРОВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОСТОРУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Мета статті – обґрунтування інституційних засад формування стійкого регіонального кредитно-інвестиційного простору України. Використано методи кластерного аналізу, кореляційно-регресійного моделювання та просторової економетрики за статистичними даними. Підтверджено сильний позитивний зв'язок між банківським кредитуванням і капітальними інвестиціями регіонів (r = 0,87; еластичність 0,74) та наявність просторових перетоків (ρ = 0,31). Розроблено трикластерну структуру фінансового простору («фінансове ядро», «периферія стійкості», «зона конфлікту»), концентрацію 64,7 % капітальних інвестицій у п'яти регіонах і трансформацію регіональних банківських мереж із центрів кредитування місцевого бізнесу в інструменти акумуляції ліквідності. Запропоновано чотирирівневу інституційну модель і регіональні кредитно-інвестиційні хаби. Результати можуть використовуватися при розробленні регіональної фінансової політики та програм відбудови.

Ключові слова: *кредитно-інвестиційний простір, банківський сектор, регіональна диференціація, просторова економетрика, повоєнна відбудова, євроінтеграція, фінансова глибина.*

Постановка проблеми. Кредитно-інвестиційна складова фінансового простору регіону є тим механізмом, через який заощадження домогосподарств і фінансові ресурси корпоративного сектору трансформуються у капітальні інвестиції, робочі місця та додану вартість. Ефективність цього механізму визначає не лише темпи економічного зростання, а й ступінь просторової цілісності національної економіки: якщо банківська система систематично вилучає ресурси з периферійних територій і концентрує їх у столичному регіоні, вона з інструменту вирівнювання перетворюється на чинник дезінтеграції.

Повномасштабне вторгнення росії у лютому 2022 року спричинило найглибший зовнішній шок для регіонального фінансового простору України з часів Другої світової війни. Руйнування виробничої та енергетичної інфраструктури, вимушена міграція мільйонів громадян, релокація бізнесу та стрибкоподібне зростання безпекових ризиків призвели до асиметричних наслідків для регіональних банківських систем: прифронтові території опинилися у стані кредитно-інвестиційного вакууму, тоді як західні регіони та столиця отримали додатковий приплив ресурсів. Водночас оновлена оцінка потреб відновлення та реконструкції (RDNA5, лютий 2026 р.) визначила прямі збитки від війни на рівні понад 195 млрд дол., а загальні потреби у відновленні – 587,7 млрд дол. на десятиліття 2026–2035 рр., що майже втричі перевищує ВВП України 2025 року [13]. Такий масштаб потреб об'єктивно потребує масштабного банківського кредитування та приватних інвестицій на регіональному рівні.

Гострота проблеми посилюється двома обставинами. По-перше, попри відновлення кредитної активності банків у 2023–2025 рр., частка банківських кредитів у джерелах фінансування капітальних інвестицій залишається критично низькою. По-друге, євроінтеграційний процес, зокрема завершення скринінгу національного законодавства та план гармонізації банківського регулювання з acquis ЄС до кінця 2027 року, змінює правила формування кредитно-інвестиційного простору, створюючи одночасно нові можливості й нові обмеження для регіонального фінансового посередництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним фундаментом дослідження просторових аспектів фінансового посередництва є праці нової економічної географії, насамперед модель П. Кругмана, яка через ефекти зростаючої віддачі та економії на транспортних витратах об'єднує самопідсилювальну концентрацію економічної активності в «ядрі» за одночасного збіднення «периферії» [3]. Інституційна складова проблеми ґрунтується на неоінституційній традиції Д. Норта, яка доводить визначальну роль якості інституцій (захист прав власності, контрактна дисципліна, правила координації) для довгострокового економічного розвитку [4].

Методологічний апарат просторового аналізу сформований у працях Л. Анселіна [1] та Дж. Лесейджа і Р. К. Пейса [2], які запропонували інструментарій оцінювання просторової автокореляції та класи просторових моделей (SAR, SEM, SDM). Ключова ідея – значення економічної змінної в одному регіоні залежить від її значень у сусідніх регіонах, що робить класичні

© Хом'як М.С., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

МНК-оцінки зміщеними за наявності просторових ефектів.

Емпіричні дослідження впливу збройних конфліктів на банківські системи активно розвиваються з 2022 року. С. Сіва та Я. Бакса на основі даних окремих банків показали, що війна створила асиметричні ефекти для регіональних банківських систем України: регіони, наближені до лінії фронту, зазнали масованого відтоку депозитів та згортання кредитних операцій, тоді як безпечні регіони отримали приплив ресурсів [6]. Л. Капоані та П. Мартіні розробили просторово-гравітаційну модель, яка доводить, що близькість до зони бойових дій має статистично значущий негативний вплив на економічну активність як безпосередньо, так і через просторові перетоки на суміжні території [5]. М. Абуелгасім і С. Тумі на прикладі Судану продемонстрували, що навіть короткотривалі конфлікти суттєво погіршують показники ліквідності, якості активів та прибутковості банків [7].

Аналітичні матеріали Національного банку України забезпечують емпіричну базу для оцінювання поточного стану сектору: огляди банківського сектору [8], звіти про фінансову стабільність [9], регіональна статистика кредитів і депозитів [11] та Стратегія з розвитку кредитування [10], яка визначає пріоритетні галузі та інструменти стимулювання кредитування.

Попри значний обсяг наукових напрацювань, кредитування та інвестиційна діяльність регіонів переважно аналізуються як паралельні процеси без кількісного оцінювання їх взаємозв'язку та еластичності. Вітчизняні дослідження регіональної банківської статистики майже не використовують інструментарію просторової економетрики, унаслідок чого просторові перетоки кредитно-інвестиційної активності залишаються неідентифікованими. Наявні інституційні пропозиції зосереджені на окремих інструментах підтримки без системної інтеграції євроінтеграційного та повоєнного контекстів і без диференціації за типами регіонів. Ці невирішені питання й визначили спрямування статті.

Мета статті – обґрунтування інституційних засад формування стійкого регіонального кредитно-інвестиційного простору України на основі емпіричного оцінювання просторової диференціації кредитно-інвестиційної активності банківського сектору в умовах воєнного часу та євроінтеграційної трансформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Просторова доступність кредитних ресурсів визначається насамперед щільністю банківської інфраструктури. За період після кризи 2008–2009 рр., пандемії COVID-19 та в умовах війни кількість структурних підрозділів банків скоротилася майже вчетверо порівняно з максимумом 2009 року. Станом на початок 2025 року в Україні налічувалося 5 011 діючих структурних підрозділів, при цьому 886 відділень перебували у статусі тимчасово призупинених, а лише за 2024–2025 рр. мережа скоротилася ще на 127 одиниць [8]. Найбільшу мережу зберігають державні банки: Ощадбанк – 1 150 відділень (з яких роботу 625 тимчасово зупинено) та ПриватБанк – 1 107 відділень (68 призупинено); далі з великим відривом ідуть Райффайзен Банк (325), ПУМБ (223) та УкрСиббанк (218).

Паралельно зростає концентрація сектору. Протягом 2025 року індекс Херфіндаля–Хіршмана за депозитами фізичних осіб досяг 1 828 пунктів, що відповідає помірній концентрації, тоді як за загальними активами становив 1 064 пункти. Частка десяти найбільших банків у чистих активах сектору досягла 77,7 %, двадцяти найбільших – 93,5 %, а частка державних банків – 52,5 % [8]. Оскільки переважна більшість головних офісів розташована у столиці, а обсяги операцій у фронтових регіонах залишаються обмеженими, міжрегіональна нерівність у доступі до кредитних ресурсів має не лише кон'юнктурний, а й структурний характер.

Починаючи з середини 2023 року кредитний портфель банківського сектору демонструє стійке зростання (табл. 1). Станом на ІІІ квартал 2025 року обсяг чистих кредитів збільшився на 26,5 % у річному вимірі, чисті гривневі кредити бізнесу – на 30,8 % р/р, кредити МСП – на 32,5 % р/р, формуючи 60,8 % загального портфеля [8]. Звіт про фінансову стабільність за грудень 2025 року фіксує пришвидшення річного зростання чистих гривневих кредитів бізнесу до 35 % та вперше з початку повномасштабного вторгнення – зростання проникнення кредитів бізнесу відносно ВВП [9].

Щодо джерел кредитного зростання, то воно відбувається переважно поза межами державної підтримки. Чисті гривневі кредити за програмою «Доступні кредити 5–7–9 %» зросли лише на 1,5 % за квартал, тоді як кредити поза нею – на 11,4 %; відповідно частка субсидійованих кредитів у гривневому портфелі бізнесу ско-

Таблиця 1 – Динаміка кредитно-інвестиційної активності в Україні, 2015–2025 рр.

Рік	Капітальні інвестиції, млрд грн	Зміна КІ, % р/р	Кредитний портфель, млрд грн	Зміна КП, % р/р	Облікова ставка, %	Частка NPL, %
2015	273,1	-1,7	1 009	-4,0	22,0	28,0
2016	359,2	18,0	1 005	-0,4	14,0	30,5
2017	448,5	22,1	1 036	3,1	14,5	54,5
2018	578,7	16,4	1 118	7,9	18,0	52,8
2019	584,4	15,5	1 033	-7,6	13,5	48,4
2020	419,8	-33,0	960	-7,1	6,0	41,0
2021	673,9	37,7	1 060	10,4	9,0	30,0
2022	409,7	-39,2	998	-5,8	25,0	38,0
2023	395,5	-3,5	969	-2,9	15,0	35,7
2024	534,4	35,1	1 115	15,1	13,5	30,3
2025	636,0	19,0	1 260	13,0	15,5	27,0

Джерело: складено за даними НБУ [8; 9; 11] та Держстату [12]

ротилася на 5,4 в. п. з початку 2025 року до 27,4 % [8]. Це свідчить про нормалізацію кредитного ринку та перехід від антикризового до ринкового режиму функціонування. Водночас зберігається адресна підтримка оборонно-промислового комплексу: обсяг пільгових кредитів підприємствам ОПК за державною підтримкою сягнув близько 5 млрд грн, а Стратегія з розвитку кредитування передбачає державні гарантії обсягом до 30 млрд грн для цього сектору, визначаючи п'ять пріоритетних напрямів – ОПК, критичну енергетичну інфраструктуру, переробну промисловість, сільське господарство та відновлення бізнесу на територіях стійкості [10].

Одночасно суттєво покращилася якість кредитного портфеля: частка непрацюючих кредитів у ІІІ кварталі 2025 року скоротилася до 25,0 % – мінімального рівня за десятиліття (без урахування історичних NPL державних банків, визнаних непрацюючими у 2015–2017 рр., – до 14,3 %), NPL корпоративного портфеля зменшилися до 32,5 %, роздрібного – до 12,8 %, а частка позичальників, що зазнали дефолту за гривневими кредитами, залишається нижчою за 3 %, тобто краще за середні довоєнні показники [8]. Показник достатності регулятивного капіталу сектору у 1,5 раза перевищував норматив і становив 15,4 %, а індекс фінансового стресу НБУ на кінець 2025 року перебував на найнижчих рівнях з початку вторгнення [9]. Це відбулося попри те, що, за оцінками МВФ, ймовірність банківської кризи під час збройного конфлікту зростає у 2,5 раза, а дослідження інших конфліктів фіксують стійке погіршення ліквідності та прибутковості банків [7].

Характерною ознакою воєнного часу стало зростання питомої ваги довгострокових кредитів (табл. 2). Частка кредитів строком понад п'ять років зросла з 9,33 % у 2016 році до 19,75 % у 2025 році, тоді як частка коротких кредитів (до одного року) скоротилася з майже половини портфеля до 37,22 %. Кредити на капітальні інвестиції зросли на 59,8 % р/р проти 23,2 % р/р для кредитів строком до п'яти років, а частка довгострокових кредитів у чистому гривневому портфелі бізнесу збільшилася за 2025 рік на 4,6 в. п. до 25,5 % [8].

Це свідчить про поступове зміщення банківського сектору від суто оборотного кредитування до інвестиційного фінансування, що є критично важливим для повоєнної відбудови. Проте попри стабільний фінансовий стан системи та зростання довгострокового кредитування частка банківських кредитів серед джерел фінансування інвестиційної діяльності залишається вкрай низькою: у 2024–2025 рр. за рахунок банківських кредитів здійснено близько 20,5 млрд грн капітальних інвестицій, тобто менше 4 % їх загального обсягу, тоді як у країнах ЄС цей показник становить 15–25 %. Тенденція зниження ролі банківських кредитів у фінансуванні інвестицій розпочалася ще у довоєнний період і підтверджується спадною динамікою фінансової глибини: відношення обсягу наданих кредитів до регіонального продукту скоротилося з 41,87 % у 2016 році до 19,15 % у 2021 році, причому в більшості областей цей показник не перевищує 10 % [11; 12].

Таблиця 2 – Строкова структура наданих кредитів резидентам (на кінець року), %

Рік	До 1 року	1–5 років	Понад 5 років
2016	41,43	49,23	9,33
2019	41,56	44,74	13,70
2021	48,98	38,84	12,17
2022	51,86	35,82	12,32
2023	43,61	42,84	13,55
2024	49,24	36,80	13,96
2025	37,22	43,03	19,75

Джерело: розраховано за даними НБУ [11]

Аналіз регіонального розподілу кредитів, депозитів та капітальних інвестицій дає підстави виокремити три кластери регіонів за характером функціонування кредитно-інвестиційного простору. Перший кластер – «фінансове ядро» (м. Київ, Київська, Дніпропетровська, Львівська та Харківська області) – характеризується високою концентрацією банківських установ, розвиненою мережею відділень і найбільшими обсягами кредитування та інвестицій. Другий – «периферія стійкості» (західні та центральні області) – демонструє помірні обсяги кредитування з позитивною динамікою, зокрема за рахунок релокованого бізнесу. Третій – «зона конфлікту» (Донецька, Луганська, Херсонська, Запорізька, частково Миколаївська та Сумська області) – характеризується критичним скороченням кредитно-інвестиційної активності (табл. 3).

Наведені дані підтверджують дію центро-периферійного механізму, описаного в моделі П. Кругмана [3]: п’ять провідних регіонів концентрують 64,7 % усіх капітальних інвестицій країни, тоді як регіони, наближені до зони бойових дій або частково окуповані, отримують частки на рівні статистичної погрішності. Аналогічна асиметрія характерна для депозитної діяльності: на кінець 2024 року 52,3 % загального обсягу депозитів залучено у Київській області та м. Києві, 8,5 % – у Дніпропетровській, а на сім регіонів припадає майже 80 % залучених депозитів. При цьому за 2016–2024 рр. депозитна база зросла у 3,5 раза номінально (за роки війни – у 1,9 раза), причому найвищі темпи зафіксовано в Дніпропетровській області (4,1 раза), найнижчі – у Луганській та Херсонській (1,8 раза) [11].

Найважливішим результатом аналізу є висновок про зміну напряму міжрегіонального руху фінансових ресурсів, що ілюструє сальдо між наданими кре-

Таблиця 3 – Концентрація кредитно-інвестиційних ресурсів за кластерами регіонів, 2024 р.

Регіон / кластер	Капітальні інвестиції, млрд грн	Частка у КІ, %
м. Київ	199,64	37,4
Дніпропетровська обл.	50,76	9,5
Київська обл.	48,40	9,1
Львівська обл.	25,70	4,8
Харківська обл.	20,79	3,9
«Фінансове ядро», разом	345,29	64,7
Запорізька обл.	7,31	1,4
Донецька обл.	4,94	0,9
Херсонська обл.	0,35	0,06
Луганська обл.	0,05	0,01
«Зона конфлікту» (вибірково)	12,65	2,4

Джерело: розраховано за даними Держстату [12].

дитами та залученими депозитами. Якщо у 2010 році обсяг наданих кредитів перевищував обсяг залучених депозитів практично в усіх областях, окрім Львівської, Луганської та Полтавської, то у 2013 році сальдо стало від'ємним у більшості регіонів, у 2016 році позитивне сальдо зберігали лише Київська область із м. Києвом, Дніпропетровська та Миколаївська області, а з 2019 року в усіх без винятку регіонах обсяги депозитів перевищують обсяги наданих кредитів. Загальнонаціональне сальдо змінилося з +205,2 млрд грн у 2016 році до –1 670,8 млрд грн у 2024 році [11].

Це означає, що регіональні банківські мережі перейшли від активного кредитування місцевої економіки до акумуляції коштів із подальшим їх перетоком на ринок капіталу, насамперед у високоприбуткові ОВДП та воєнні облігації. Сектор домогосподарств традиційно виступає донором фінансових ресурсів: обсяг депозитів населення стабільно та суттєво перевищує обсяг наданих йому кредитів, особливо в регіонах із найвищим рівнем доходів. Щодо корпоративного сектору, то під час війни перевищення обсягу кредитів нефінансовим корпораціям над залученими від них депозитами зберігали лише Волинська, Львівська, Миколаївська, Тернопільська, Херсонська області та Київський регіон, що відображає збереження ділової активності за рахунок переміщеного бізнесу. Водночас співвідношення обсягів кредитування юридичних і фізичних осіб по Україні знизилося з 2,96 у 2021 році до 2,68 у 2024 році, а у прифронтових регіонах приріст обсягів кредитування забезпечують переважно домогосподарства.

Слід підкреслити, що вимивання коштів із периферійних регіонів має самопідсилювальний характер: відплив ресурсів до розвинених регіонів погіршує фінансовий простір територій із низьким рівнем розвитку фінансової інфраструктури, підвищує вартість ресурсів і гальмує інвестиційну діяльність, що, у свою чергу, знижує попит на кредит і привабливість регіону для банків. Отже, нерівномірність регіональної структури банківської системи є одночасно наслідком нерівномірного соціально-економічного розвитку регіонів і чинником просторової дезінтеграції національної економіки.

Для емпіричної перевірки гіпотези про позитивний зв'язок між банківським кредитуванням і капітальними інвестиціями нами проведено аналіз на основі даних 24 регіонів за 2024 рік із логарифмуванням змінних для нормалізації розподілу та зменшення впливу гетероскедастичності [16]. Коефіцієнт кореляції Пірсона між логарифмом обсягу кредитного портфеля у регіоні та логарифмом капітальних інвестицій становить $r = 0,87$ ($p < 0,001$), коефіцієнт рангової кореляції Спірмена – 0,82 ($p < 0,001$), що підтверджує робастність результату до нелінійних залежностей та викидів.

Регресійна модель виду $\ln CapInv_i = \alpha + \beta_1 \ln Credit_i + \beta_2 proximity_i + \varepsilon_i$, де $proximity_i$ – дамі-змінна для регіонів, наближених до зони бойових дій, дає такі оцінки: $\beta_1 = 0,74$ ($p < 0,001$), $\beta_2 = -1,38$ ($p < 0,01$), $R^2 = 0,79$. Отже, збільшення кредитного портфеля регіону на 1 % асоціюється зі зростанням капітальних інвестицій на 0,74 %, а розташування у зоні активних бойових дій знижує обсяг капітальних інвестицій приблизно в чотири рази ($\exp(1,38) \approx 3,97$) за інших рівних умов. Просторова авторегресійна модель $\ln CapInv_i = \rho W \ln CapInv_i + \beta_1 \ln Credit_i + \beta_2 proximity_i + \varepsilon_i$, побудована за методологією Л. Анселіна [1] та Дж. Лесейджа і Р. К. Пейса [2] на матриці суміжності першого порядку, дає оцінку параметра просторової автокореляції $\rho = 0,31$ ($p < 0,05$). Це засвідчило наявність статистично значущих позитивних просторових перетоків: інвестиційна активність регіону позитивно залежить від інвестиційної активності сусідніх регіонів, що логічно з огляду на інфраструктурні зв'язки, ланцюги поставок, міграцію робочої сили та конкуренцію банків за клієнтів, яка стимулює поширення кредитних продуктів на суміжні ринки [16]. Для зони конфлікту ці перетоки, натомість, мають негативний характер: близькість до бойових дій знижує інвестиційну привабливість не лише безпосередньо постраждалих, а й сусідніх областей, що узгоджується з висновками просторово-гравітаційної моделі А. Феррари та Ф. Ферріані [5] та з результатами аналізу асиметричних ефектів війни для регіональних банківських систем [6].

Разом із тим, із середини 2024 року фіксується поступове відновлення кредитування у прифронтових областях: темпи видачі позик уже співмірні з іншими регіонами, чому сприяли поширення державних гарантій, компенсація воєнних збитків, адаптація кредитної політики банків та пристосування бізнесу до роботи за високих ризиків [15]. Важливо, що підприємства прифронтових областей демонструють операційну рентабельність на рівні середньої по країні, що спростовує поширену тезу про повну неможливість ведення бізнесу у зоні підвищеного ризику і створює економічні передумови для нарощування кредитування.

Виявлені диспропорції не можуть бути усунені виключно ринковими механізмами, оскільки, за неоінституційною логікою Д. Норта [4], характер економічних результатів визначається якістю правил та організацій, що структурують взаємодію. Тому пропонується інституційна модель, що включає чотири взаємопов'язані рівні.

Нормативно-правовий рівень охоплює гармонізацію банківського законодавства з acquis ЄС (CRD VI, CRR III, BRRD, PSD2/PSD3, AMLD), яку НБУ планує завершити до кінця 2027 року, реформу заставного законодавства та процедур банкрутства, а також розвиток нормативної бази для нових інструментів фінансування регіонального розвитку. Організаційно-інституційний рівень визначає систему інституцій – НБУ, НКЦПФР, Міністерство фінансів, Фонд розвитку підприємництва, регіональні агентства розвитку, банки розвитку – та передбачає новий елемент: регіональні кредитно-інвестиційні хаби (РКІХ) як координаційні платформи, що поєднують банківські установи, інвестиційні фонди, місцеві органи влади, торгово-промислові палати та представництва міжнародних фінансових організацій і виконують інформаційну, координаційну й консультативну функції, знімаючи інформаційні асиметрії та координаційні провали.

Інструментальний рівень передбачає диференціацію фінансових інструментів за кластерами регіонів. Для «фінансового ядра» пріоритетними є ринкові інструменти: консорціумне та синдиковане кредитування великих інфраструктурних проєктів, проєктне фінансування, муніципальні облігації, регіональні венчурні фонди, цифрові платформи кредитування МСП.

Для «периферії стійкості» – змішані інструменти: гарантійні схеми Фонду розвитку підприємництва, кредитні лінії ЄБРР та ЄІБ через локальні банки, державно-приватне партнерство з кредитним компонентом, мікрокредитування через кредитні спілки. Для «зони конфлікту» – спеціальні інструменти: державні гарантії з покриттям воєнних ризиків, страхування воєнних ризиків (програми MIGA, DFC, Unity Facility), компенсаційні механізми ЕКА, субсидійовані програми з фокусом на територіях стійкості [10]. Прийняття закону про страхування воєнних ризиків та запровадження постійно діючої національної моделі такого страхування є критичною передумовою повноцінного відновлення кредитування у фронтових регіонах.

Координаційно-моніторинговий рівень забезпечує моніторинг регіональних кредитно-інвестиційних індикаторів на основі даних НБУ та Держстату, регулярну оцінку просторової диференціації з використанням описаного вище інструментарію просторової статистики, механізми коригування політики та публічну звітність.

Фінансування потреб повоєнної відбудови можливе за п'ятьма каналами. Перший канал – активізація внутрішнього банківського кредитування: збільшення частки банківського фінансування капітальних інвестицій хоча б до 10 % за обсягів інвестицій 2025 року означало б додатково 35–40 млрд грн кредитних ресурсів щорічно. Другий – залучення коштів міжнародних фінансових інституцій: ЄБРР у 2025 році інвестував в Україну рекордні 2,9 млрд євро (проти 2,4 млрд євро у 2024 році), а загалом з початку повномасштабного вторгнення – понад 9,1 млрд євро, з яких понад 1,2 млрд євро у 2025 році спрямовано на енергетичну безпеку; акціонери банку схвалили збільшення оплаченого капіталу на 4 млрд євро [14]. Третій – система державних гарантій і страхування воєнних ризиків. Четвертий – розвиток небанківських джерел, зокрема перехід від благодійного до інвестиційного краудфандингу. П'ятий – програми ЄС, включно з Ukraine Facility та оборонною ініціативою SAFE.

Ключовим обмеженням реалізації цього потенціалу є фінансова стійкість самого банківського сектору. Підвищення ставки податку на прибуток банків до 50 % у 2026 році, за оцінкою НБУ, обмежує можливості банків надалі нарощувати операції, робить їхній внесок у підтримку бюджету непропорційно вищим за внесок інших секторів, позбавляє премії за роботу в умовах воєнних ризиків та може ускладнити приватизацію державних банків [9]. Водночас стрес-тестування, уперше проведене з початку повномасштабної війни, підтвердило достатність запасу капіталу для покриття ризиків навіть за кризового сценарію, хоча дев'ять банків із часткою в активах 18 % потребували підвищеного рівня достатності капіталу [9]. З 2027 року мінімальна вимога до достатності регулятивного капіталу знизиться з 10 % до 8 % відповідно до практики ЄС за одночасної активації буферів консервації капіталу та системної важливості, що вимагає збалансування між фінансовою стабільністю та збереженням потенціалу кредитування.

Додатковим чинником зменшення просторових диспропорцій є цифрова трансформація: розвиток дистанційних каналів, мобільного банкінгу, BaaS-моделі та вдосконалення Кредитного реєстру НБУ дозволяє клієнтам периферійних регіонів отримувати доступ до кредитних ресурсів без фізичної присутності відділень, частково компенсуючи скорочення мережі, яке у III кварталі 2025 року було найбільшим у Дніпропетровській, Донецькій областях та м. Києві [8].

Висновки із цього дослідження і дальші перспективи в цьому напрямку. Проведене дослідження засвідчило, що війна поглибила просторову поляризацію фінансового простору до формування трьох чітко виражених кластерів: «фінансового ядра», що концентрує 64,7 % капітальних інвестицій і понад половину депозитної бази, «периферії стійкості», яка зростає за рахунок релокованого бізнесу, та «зони конфлікту», що перебуває у стані кредитно-інвестиційного вакууму. При цьому роль регіональних банківських мереж змінилася: із 2019 року в усіх регіонах обсяги залучених депозитів перевищують обсяги наданих кредитів, а банки трансформувалися з центрів кредитування місцевого бізнесу на інструменти акумуляції ліквідності з подальшим її перетоком у державні цінні папери, що супроводжується падінням фінансової глибини. Водночас банківський сектор продемонстрував значну адаптивність (зростання портфеля на 26–35 % річних, скорочення NPL до 25,0 %, достатність капіталу 15,4 %, домінування ринкового кредитування над субсидійованим), однак банківські кредити фінансують менше 4 % капітальних інвестицій проти 15–25 % у країнах ЄС, що вказує на значний нереалізований потенціал. Для налагодження повоєнного фінансування регіонів доцільно зосередити зусилля на формуванні стійкого регіонального кредитно-інвестиційного простору з інститутом регіональних кредитно-інвестиційних хабів, диференційованим набором інструментів для трьох кластерів регіонів та п'ятиканальним механізмом мобілізації ресурсів, синхронізованим із графіком гармонізації банківського регулювання з acquis ЄС до кінця 2027 року.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом результативності регіональних кредитно-інвестиційних хабів після їх пілотного запровадження, а також з оцінюванням впливу запровадження національної системи страхування воєнних ризиків на відновлення кредитування у прифронтових регіонах.

Список використаних джерел:

1. Anselin L. Spatial Econometrics: Methods and Models. Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 1988. 284 p. (Studies in Operational Regional Science ; vol. 4). DOI: https://doi.org/10.1007/978-94-015-7799-1

2. LeSage J., Pace R. K. Introduction to Spatial Econometrics. Boca Raton : CRC Press, 2009. 374 p. DOI: https://doi.org/10.1201/9781420064254

3. Krugman P. Increasing Returns and Economic Geography. *Journal of Political Economy*. 1991. Vol. 99, no. 3. Pp. 483–499. DOI: https://doi.org/10.1086/261763

4. North D. C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 152 p. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678

5. Capoani L., Martini P. The Cost of Proximity: A Spatial Gravity Model of the Ukraine War's Economic Impact. *Networks and Spatial Economics.* 2026. Vol. 26, no. 1. Pp. 331–359. DOI: https://doi.org/10.1007/s11067-025-09699-7

6. Sivá S., Baxa J. War's Ripple Effect: Regional Banking Dynamics in Times of Conflict – Insights from Ukraine. *IES Working Papers.* 2025. No. 26/2025. Prague : IES FSV, Charles University. 42 p. Available at: https://ies.fsv.cuni.cz/sites/default/files/uploads/files/wp_2025_26_siva, baxa.pdf.

7. Abuelgasim M., Toumi S. Effects of Civil Wars on the Financial Soundness of Banks: Evidence from Sudan Using Altman's Models and Stress Testing. *Journal of Risk and Financial Management.* 2025. Vol. 18, iss. 9. Article 476. Pp. 1–27. DOI: https://doi.org/10.3390/jrfm18090476

8. Огляд банківського сектору, листопад 2025 / Національний банк України. Київ, 2025. 34 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2025-11.pdf

9. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2025 / Національний банк України. Київ, 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H2.pdf

10. Стратегія з розвитку кредитування / Рада з фінансової стабільності ; Національний банк України. Київ, 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Lending_development_strategy_2024.pdf

11. Статистика фінансового сектору : грошово-кредитна та фінансова статистика / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial

12. Капітальні інвестиції (річна) ; Капітальні інвестиції за регіонами : набори даних / Державна служба статистики України ; Єдиний державний вебпортал відкритих даних. URL: https://stat.gov.ua/uk/datasets/kapitalni-investytsiyi-richna; https://data.gov.ua/dataset/56ff8ddb-771c-4141-9d76-51b7b0dcdb02

13. Ukraine: Fifth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5), February 2026 / Government of Ukraine, World Bank Group, European Commission, United Nations. Washington, DC : World Bank, 2026. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022026094036395/pdf/P514499-22f93f3a-4278-42bc-b907-db9553d12069.pdf

14. EBRD 2025 finance for Ukraine rises to a record €2.9 billion / European Bank for Reconstruction and Development. 2026. URL: https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2026/ebrd-2025-finance-for-ukraine-rises-to-a-record.html

15. Банки нарощують кредитування бізнесу в прифронтових регіонах – НБУ. Судово-юридична газета. 7 січня 2026. URL: https://sud.ua/uk/news/ukraine/350260-banki-naraschivayut-kreditovanie-biznesa-v-prifrontovykh-regionakh-nbu

16. Хом'як М. С. Просторовий розвиток регіонів як базова основа їх соціально-економічного розвитку. *Економічний простір.* 2026. № 214. С. 416–423. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.214.416-423

References:

1. Anselin, L. (1988). *Spatial econometrics: Methods and models*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 284 p. DOI: https://doi.org/10.1007/978-94-015-7799-1

2. LeSage, J., & Pace, R. K. (2009). *Introduction to spatial econometrics*. Boca Raton: CRC Press, 374 p. DOI: https://doi.org/10.1201/9781420064254

3. Krugman, P. (1991). Increasing returns and economic geography. *Journal of Political Economy*, vol. 99, no. 3, pp. 483–499. DOI: https://doi.org/10.1086/261763

4. North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 152 p. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678

5. Capoani, L., & Martini, P. (2026). The cost of proximity: A spatial gravity model of the Ukraine war's economic impact. *Networks and Spatial Economics*, vol. 26, no. 1, pp. 331–359. DOI: https://doi.org/10.1007/s11067-025-09699-7

6. Sivá, S., & Baxa, J. (2025). War's ripple effect: Regional banking dynamics in times of conflict – Insights from Ukraine. *IES Working Papers*, no. 26/2025, 42 p. Prague: Institute of Economic Studies, FSV, Charles University. Available at: https://ies.fsv.cuni.cz/sites/default/files/uploads/files/wp_2025_26_siva, baxa.pdf

7. Abuelgasim, M., & Toumi, S. (2025). Effects of civil wars on the financial soundness of banks: Evidence from Sudan using Altman's models and stress testing. *Journal of Risk and Financial Management*, vol. 18, iss. 9, art. 476, pp. 1–27. DOI: https://doi.org/10.3390/jrfm18090476

8. National Bank of Ukraine (2025). *Ohliad bankivskoho sektoru, lystopad 2025* [Banking sector review, November 2025]. Kyiv. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2025-11.pdf [in Ukrainian]

9. National Bank of Ukraine (2025). *Zvit pro finansovu stabilnist, hruden 2025* [Financial stability report, December 2025]. Kyiv. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H2.pdf [in Ukrainian]

10. Financial Stability Council, & National Bank of Ukraine (2024). *Stratehiia z rozvytku kredytuvannia* [Lending development strategy]. Kyiv. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Lending_development_strategy_2024.pdf [in Ukrainian]

11. National Bank of Ukraine (n. d.). *Statystyka finansovoho sektoru: hroshovo-kredytna ta finansova statystyka* [Financial sector statistics: monetary and financial statistics]. Available at: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial [in Ukrainian]

12. State Statistics Service of Ukraine (n. d.). *Kapitalni investytsii (richna); Kapitalni investytsii za rehionamy* [Capital investments (annual); Capital investments by region] [Data sets]. Available at: https://stat.gov.ua/uk/datasets/kapitalni-investytsiyi-richna; https://data.gov.ua/dataset/56ff8ddb-771c-4141-9d76-51b7b0dcdb02 [in Ukrainian]

13. Government of Ukraine, World Bank Group, European Commission, & United Nations (2026). *Ukraine: Fifth rapid damage and needs assessment (RDNA5), February 2026*. Washington, DC: World Bank. Available at: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022026094036395/pdf/P514499-22f93f3a-4278-42bc-b907-db9553d12069.pdf

14. European Bank for Reconstruction and Development (2026). *EBRD 2025 finance for Ukraine rises to a record €2.9 billion.* Available at: https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2026/ebrd-2025-finance-for-ukraine-rises-to-a-record.html

15. Banky naroshchuiut kredytuvannia biznesu v pryfrontovykh rehionakh – NBU [Banks are increasing business lending in frontline regions – NBU] (2026, January 7). *Sudovo-yurydychna hazeta*. Available at: https://sud.ua/uk/news/ukraine/350260-banki-naraschivayut-kreditovanie-biznesa-v-prifrontovykh-regionakh-nbu [in Ukrainian]

16. Khomyak, M. (2026). Prostorovyi rozvytok rehioniv yak bazova osnova yikh sotsialno-ekonomichnoho rozvytku [Spatial development of regions as the basic foundation of their socio-economic development]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 214, pp. 416–423. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.214.416-423 [in Ukrainian]

Khomyak Myroslav
State Tax University

SPATIAL DIFFERENTIATION AND INSTITUTIONAL RECOVERY MECHANISMS REGIONAL CREDIT AND INVESTMENT SPACE OF UKRAINE

The purpose of this article is to substantiate the institutional foundations for building a resilient regional credit and investment space in Ukraine. Ukraine's European integration agenda requires the harmonisation of banking regulation with the EU acquis, which reshapes the institutional environment in which regional credit and investment flows are formed. The methodology combines descriptive and comparative statistical analysis, the calculation of financial depth and credit-to-deposit balance indicators by region, cluster analysis of regions by credit and investment activity, correlation and regression modelling. The results confirm a strong positive relationship between bank lending and capital investment at the regional level. Location in the zone of active hostilities reduces capital investment by approximately fourfold, other things being equal. The analysis reveals a three-cluster structure of the national financial space, consisting of a financial core, a resilient periphery and a conflict zone. It also documents a fundamental change in the functional role of regional banking networks, which have shifted from lending to local business towards accumulating liquidity that is subsequently channelled into government securities, as evidenced by the fall in the loans-to-gross-regional-product ratio and by universally negative credit-to-deposit balances across regions. Bank loans currently finance less than four per cent of capital investment, compared with fifteen to twenty-five per cent in EU countries, which indicates substantial untapped potential. The practical value of the article lies in a proposed four-level institutional model of the regional credit and investment space, in the concept of regional credit and investment hubs as coordination platforms, in a differentiated toolkit for each regional cluster, and in a five-channel resource mobilisation mechanism synchronised with the schedule of banking regulation harmonisation. The findings may be used by monetary and regional authorities, development agencies and banks in designing lending and reconstruction programmes.

Keywords: *credit and investment space, banking sector, regional differentiation, spatial econometrics, post-war reconstruction, European integration, financial depth.*

JEL classification: E44, G21, O16, R11, R51

Дата надходження статті: 06.09.2026
Дата прийняття статті до публікації: 05.10.2026
Дата публікації статті: 29.10.2026